विंशतिकलोनसप्तभागान्तरिता । तेन पूर्वाषाढ़ाध्रुवको-ऽष्टराशयश्चतुर्दश भागा विंशतिकलोनसप्तभागैर्युत उत्तराषाढाया ध्रुवश्चत्वारिंशत्कालाधिकोक्तध्रुव इति पर्वतोक्तमपास्तम् ब्रह्मसिद्धान्तविरोधात् ; अभिजिद्ध्रुवकमाह । आप्यस्येति । पूर्वाषाढाया अवसाने धनूराशेर्विंशतिकलोनसप्तविंशतिभागेऽभिजिद्योगतारा ज्ञेया । चत्वारिंशत्कलाधिकषड्विंशतिभागाधिका अष्टौ राशयोऽभिजितो ध्रुव इत्यर्थः । एवकारोऽन्ययोगव्यवच्छेदार्थः । तेन संहितासम्मतं श्रवणपञ्चदशांशस्थानं विंशतिविकलायुतत्रयोदशकलायुतचतुर्दशभागादिकनवराशयो निरस्तम् । श्रवणस्य ध्रुवकमाह । वैश्वान्त इति । उत्तराषाढ़ाया अवसाने श्रवणयोगतारायाः स्थानं ज्ञेयम् । नव राशयो दश भागाः श्रवणध्रुवक इत्यर्थः । धनिष्ठाया ध्रुवकमाह । त्रिचतुःपादयोरिति । श्रवणस्य तृतीयचतुर्थचरणयोः क्रमेणान्तादिसन्धौ मकरराशेर्विंशतिभागे श्रविष्ठा धनिष्ठा ज्ञेया । नव राशयो विंशतिभागा धनिष्ठाध्रुव इत्यर्थः । तुकारात् क्षेत्रान्तर्गतधनिष्ठास्थानं कुम्भस्य विंशतिकलोनसप्तभागा निरस्तम् । शततारायाः भोगमाह । स्वभोगत इति । धनिष्ठाभोगात् कुम्भस्य विंशतिकलोनसप्तभागावधेरित्यर्थः । शततारायाः अशीतिर्भोगः । अतः प्राग्वद्ध्रुवा इति ज्ञापनार्थं स्वभोगत इत्युक्तम् । शततारायाः स्थानं शततारकाध्रुव इति पर्यवसन्नम् । अवशिष्टनक्षत्राणां भोगानाह । षट्कृतिरिति । पूर्व्वभाद्रपदायाः षट्त्रिंशत् कला भोगः । उत्तरभाद्रपदाया द्वाविंशतिः । रेवत्या एकोनाशीतिः । अथ ध्रुवकानयनं यथा । अश्विन्या भोगः । ४८ । दशगुणितः ४८० । अतीतनक्षत्राभावाद्भोगयोजनाभावः । अतोऽश्विन्याः कलात्मको ध्रुवः । ४८० । राश्याद्यस्तु । ०८ । भरण्या भोगः । ४० । दशाहतः । ४०० । अतीतनक्षत्रस्यैकत्वादष्टशतयुतो भरण्याः परिभाषया राश्याद्यो ध्रुवः । ० । २० । एवमार्द्राभोगः । ४ दशाहतः ४० । अतीतनक्षत्राणां पञ्चतया पञ्चगुणिताष्टशतेन ४००० चतुःसहस्रात्मकेन युतः कलाद्यो ध्रुवः ४०४० राश्याद्यस्तु २ । ७ । २० । एवं पूर्वाषाढाया दशगुणितो भोगः । ४० । एकोनविंशतिगुणिताष्टशतेन । १५२०० युतः परिभाषया राश्याद्यो ध्रुवः । ८ । १४ । शततारायाः दशगुणितो भोगः । ८०० । त्रयोविंशतिगुणिताष्टशतेन । १८४०० । युतश्चतुर्विंशतिगुणिताष्टशतरूपो । १९२०० । जातो ध्रुवो राश्याद्यः । १० । २० । पूर्वाभाद्रपदाया दशगुणितो भोगः २६० । चतुर्विंशतिगुणिताष्टशतेन । १९२०० युतः । १९५६० जातो ध्रुवो राश्याद्यः । १० । २६ । उत्तराषाढ़ाभिजिच्छ्रवणधनिष्ठानां स्वभोगस्थानात् पश्चात् स्थितत्वेनोक्तरीत्यसम्भवाद्भिन्नरीत्या ध्रुवका उक्ताः स्वादिस्थानाद्योगतारा यदन्तरकलाभिः स्थितास्ता लाघवाद्दशापवर्त्तिता भोगसञ्ज्ञा उक्ताः । तथा च ब्रह्मसिद्धान्ते । "अष्टौ विंशतिरर्धेन गजाग्निर्व्यर्धखेषवः । त्रितर्काः सत्रिभागाद्रिरसास्त्र्यङ्काश्च षट्शतम् । नवाशा नवसूर्य्याश्च वेदेन्द्राः शरबाणभूः । खात्यष्टिः स्वधृतिर्गोऽतिधृतिर्विश्वाश्विनस्तथा । वेदाकृतिर्गोऽद्रिहस्ताः कब्धिहस्ता युगार्थदृक् । खोत्कृतिस्त्र्यंशहीनाश्च रसहस्ताः खहस्तिदृक् । खगोऽश्विनः खदन्ताः षड्दन्ताः शैलगुणाग्नयः । मेषाद्यश्व्यादिमध्यांशाः षडंशोनाः खषड्गुणाः" इति । अथ नक्षत्राणां विक्षेपभागानाह । एषामिति । उक्तध्रुवकसम्बन्धिनामश्विन्यादिनक्षत्राणां यथाक्रमं क्रमादित्यर्थः । स्वात् स्वकीयापक्रमात् क्रान्त्यग्रात् क्रान्तिवृत्तस्थध्रुवकस्थानादित्यर्थः । विक्षेपा विक्षेपभागा दक्षिणा उत्तरा वा भवन्ति । तत्रोत्तरदिश्यश्विन्यादित्रयाणां दिङ्मासविषयाः क्रमेण दश द्वादश पञ्चेत्यर्थः । दक्षिणदिशि रोहिण्यादित्रयाणां पञ्च दश नव । उत्तरस्यां पुनर्वसोः षड्भागाः । पुष्यस्य खं विक्षेपाभावः । अत्र पञ्चमाक्षरस्य गुरुत्वेन छन्दोभङ्ग आर्षत्वान्न दोषः । दक्षिणस्यामश्लेषायाः सप्त । उत्तरस्यां मघादित्रयाणां शून्यं द्वादश त्रयोदश । दक्षिणस्यां हस्तचित्रयोरेकादश द्वौ । अनन्तरं स्वात्या उत्तरदिशि सप्तत्रिंशत् । दक्षिणस्यां विशाखादीनां षण्णां सार्धैकं त्रयं चत्वारः नव सार्धपञ्च पञ्च क्रमेण उत्तरदिशि तथा विक्षेपभागाः । अभिजितः षष्टिः । श्रवणस्य त्रिंशत् । धनिष्ठायाः षट्त्रिंशत् । एवकारो न्यूनाधिकव्यवच्छेदार्थः । चकारः पूरणार्थः । दक्षिणस्यां तुकारस्तथा । अर्धभागः शततारायाः । तुकारस्तथा । उत्तरस्यां पूर्व्वभाद्रपदायाश्चतुर्विंशतिः । तस्यामेव दिशि भागा विक्षेपभागा उत्तरभाद्रपदायाः षड्विंशतिः । रेवत्या विक्षेपाभावः । चकारः पूरणार्थः । अथागस्त्यलुब्धकवह्निब्रह्महृदयताराणां ध्रुवकविक्षेपांस्तदुपपत्तिं श्लोकत्रयेणाह" रङ्ग० । "अशीतिभागैर्याम्यायामगस्त्यो मिथुनान्तगः । विंशे च मिथुनस्यांशे मृगव्याधो व्यव-